

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАСОБІВ У РОБОТІ З МОЛОДДЮ З ІНВАЛІДНІСТЮЛ. Є. Гусак, orcid.org/0000-0001-7570-2574Т. А. Мартинюк, orcid.org/0000-0002-9288-8179

У статті проаналізовано законодавче забезпечення використання соціокультурних засобів (освіти, культури, мистецтва) у процесі адаптації та інтеграції осіб із інвалідністю в суспільство та забезпечення їх рівними можливостями в усіх сферах життєдіяльності. У публікації обґрунтовано наукове забезпечення використання соціокультурних засобів у роботі з молоддю з інвалідністю та акцентовано увагу, на тому, що процес культурної реабілітації дітей-інвалідів проводиться переважно їхніми родинами та на волонтерських засадах зусиллями персоналу спеціалізованих шкіл та громадських організацій.

Ключові слова: *молодь з інвалідністю, законодавче забезпечення, анімаційна терапія, творча реабілітація, соціокультурні засоби, адаптація та інтеграція осіб з інвалідністю.*

THE CURRENT STATE OF LEGISLATIVE AND SCIENTIFIC SUPPORT TO USE THE SOCIO-CULTURAL TOOLS IN WORKING WITH YOUNG PEOPLE WITH DISABILITIES

L. Gusak, T. Martyniuk

The article analyzes and explained the current state of legislative and scientific support for the use of socio-cultural tools in working with young people with disabilities. The author raises the issue of involving young people, especially those with disabilities, in cultural values, active forms of leisure, creative self-expression, social activity (labor, social and political, activity in the case of spiritual life) opposed to passive-consumer way of life. It is emphasized that the process of social integration takes place in specific socio-cultural conditions, and the phenomenon of socio-cultural means the inseparable unity of social and cultural areas. It is determined that the optimal approach to determining the nature and essential factors and conditions of disability is a biopsychosocial one. The publication substantiates the scientific support to use the social and cultural tools in working with young people with disabilities and emphasizes that the process of cultural rehabilitation of children with disabilities is carried out mainly by their families and on the volunteer basis by the staff of specialized schools and public organizations. Socio-cultural animation is proposed as a social approach and a means of practical social work, which will not only promote the rehabilitation of the individual in crisis, but will help overcome personal tendencies to social exclusion, consumption, dependence, promoting active and conscious social integration of young people with disabilities in socioculture expanding the scope of independence in relations with the environment for the benefit of both the individual and the people around him, who are ready for full-fledged communication in society.

Keywords: *youth with disabilities, legislative support, animation therapy, creative rehabilitation, socio-cultural means, adaptation and integration of persons with disabilities.*

Молодь з інвалідністю живе з низкою обмежень, частину з яких можна пом'якшити, нейтралізувати, компенсувати і навіть змінити; інші – практично ні, часто це стосується саме порушення функцій організму. Зрозуміло, що немає й не може бути медичних, технічних, соціокультурних засобів, які компенсували б серйозні дефекти (глухоту, сліпоту, розумову відсталість, порушення опорно-рухового апарату...) настільки, щоб їх не було помітно у звичайному житті. Водночас, оскільки обмеження в стані здоров'я мають об'єктивний і постійний характер, то основним завданням стає адаптація та активний спосіб життя в наявних умовах, а захворювання може стати умовою становлення особистості. Тобто, на нашу думку, молоді люди повинні розглядати свою інвалідність не як обов'язкову причину соціальної ізоляції, а лише як умову, з огляду на яку потрібно навчитися будувати своє життя та реалізовувати свої потреби, як матеріальні, так і духовні.

Безперечно у рамках суспільства й держави забезпечення рівного доступу громадян до всіх сфер життєдіяльності вимагає не тільки підвищення рівня життя населення, але й розв'язання завдань, пов'язаних із залученням молоді, особливо з інвалідністю, до культурних цінностей, активних форм дозвілля, творчого самовираження, соціальної активності (трудової, суспільно-політичної, активності у сфері духовного життя) та гарантування їм цих можливостей, на противагу пасивно-споживацькому способу існування.

Процес соціальної інтеграції проходить у специфічних соціокультурних умовах. Феномен соціокультурного означає нерозривну єдність соціального й культурного: «соціального», як зосередженості на особистості молодої людини, орієнтації на досягнення позитивних змін її способу життя, вихід на такий

рівень компенсації, за якого відбувається конструктивна та активна взаємодія осіб з інвалідністю між собою й навколишнім середовищем; категорія «культурне» означає ті засоби, з допомогою яких особа з інвалідністю зможе реалізувати свій духовний і творчий потенціал. З іншого боку, феномен соціокультурного щодо інтеграції осіб з інвалідністю означає таке (повноцінне, комфортне) включення особи з інвалідністю в соціокультурне життя, за якого її міра втрати здоров'я в результаті компенсації не заважає ні їй, ні оточуючим у процесах соціальної взаємодії; таку взаємодію особистості та соціального середовища, що призводить до оптимального співвідношення можливостей і потреб дитини з порушеннями та можливостей і потреб суспільства. Так, І. І. Вржесневський, розглядаючи питання інтеграції студентів з інвалідністю, звертає увагу на умови їхньої життєдіяльності в інформаційному суспільстві з притаманною йому гіподинамією та, з огляду на це, пропонує актуалізувати роль засобів фізичної культури і виховання в цьому процесі [2, с.51]. Тобто, у кінцевому результаті «соціокультурне» завжди передбачає співвідношення соціального (умов) та культурного (засобів).

З огляду на вищезазначене, вважаємо за доцільне звернутися до позиції О. С. Ахієзера, як базової, оскільки розглядаючи соціальні інтегратори, автор наголошує, що в їхній основі лежить творча рефлексивна людська діяльність, а «найважливіший з інтеграторів – культура, що забезпечує спрямованість діяльності кожної людини, програму організації ресурсів для виконання медіаційного завдання, для підтримки життєво важливих параметрів суспільства в певних історично сформованих межах» [1, с.201]. Культурна є однією із сфер життєдіяльності, в якій і з допомогою якої можлива компенсація обмежень життєдіяльності. Там, де не можливий повноцінний органічний розвиток, безперечно, відкритим є шлях культурного розвитку. Адже, установи культури, на відміну від установ соціального захисту населення, можуть здійснювати реабілітацію інвалідів у процесі тісного спілкування зі здоровими людьми, що саме собою може підсилувати ефект інтеграції осіб з інвалідністю в соціум.

Оптимальним підходом до визначення сутності та суттєвих чинників і умов інвалідності, є біопсихосоціальний. Водночас тією моделлю інвалідності, яка повинна мати вплив на вибір засобів соціально-інтеграційної роботи, вважаємо, повинна стати культурна модель (модель «культурного плюралізму» за Є. І. Холостовою), яка визнає пріоритетне «право людини бути невід'ємною частиною суспільства і брати активну участь у всіх аспектах його життя, право на свободу вибору й самовизначення» [17, с.44]. Суспільство, що живе за нормами культурного плюралізму, відносить функціональні обмеження (так само, як колір шкіри, віру, традиції, мову тощо) до розряду культурних відмінностей. «Культурна модель підкреслює потенціал інвалідності як стану буття» [18, с.8]. У цій моделі транслуються ідеї посилення самоідентифікації осіб з інвалідністю, подолання залежності від панівних культурних переваг, активної інтервенції в домінуючу для соціуму культуру.

Учені В.О. Азін, Л.Ю. Байда, О.В. Безпалько, С.Ю. Буров, Я.В. Грибальський, О.В. Красюкова-Еннс, Н.О. Мирошніченко, Ю.М. Найда, Л.І. Остролицька, О.М. Полозюк, підтримуючи цю модель, спрямовують дискусію на питання: як культура та мистецтво людей з інвалідністю дають їм можливість створити свій позитивний імідж у суспільстві? У цьому сенсі людям з інвалідністю більше потрібна участь у «культурі» (для звільнення від забобонів, демонстрації своєї автономії через мистецтво), адже саме вони частіше стають жертвами «культури» (звичних уявлень про себе, сформованих під впливом медичної думки). Саме задля формування активної особистості, вмотивованої на досягнення успіху, велике значення має освіта, культура, мистецтво і творча діяльність як засоби актуалізації внутрішнього потенціалу молодої людини, її соціальної інтеграції в суспільство за умови надання останнім необхідної допомоги. Комунікація із суспільством за допомоги соціокультурних засобів є центральним інструментом у культурній моделі інвалідності. Однак у комплексі соціально-інтеграційних та реабілітаційних заходів соціально-культурна сфера хоча й залишається досить затребуваною, однак, у вітчизняній практиці теоретичні та методологічні аспекти використання її засобів залишаються недостатньо обґрунтованими. Вичерпав себе і традиційний підхід до мистецтва та культури як до суто розважальних, рекреаційних засобів, адже останні мають соціально-педагогічні, культурологічні можливості, допомагаючи особі з інвалідністю краще опанувати соціальні ролі та комунікативні навички, необхідні для адаптації в складному соціокультурному оточенні. Інтеграційні ресурси соціокультурних засобів, реалізовані в процесі соціокультурної реабілітації, соціокультурної та терапевтичної анімації, проявляються завдяки їхньому вільному характеру й самореалізаційному потенціалу, забезпеченому культурою. Відтак, необхідно звернути увагу на ті підходи, концепції та засоби, які пропонують передусім зміну ставлення до людей з інвалідністю, максимальне використання можливостей для реалізації мистецької та інтелектуальної творчості, доступ до надбань культури й мистецтва.

Ураховуючи вищевикладене, **метою статті** є аналіз сучасного стану законодавчого та наукового забезпечення використання соціокультурних засобів у роботі з молоддю з інвалідністю для забезпечення успішної соціальної інтеграції молоді з інвалідністю в українське суспільство.

Щодо законодавчого забезпечення використання соціокультурних засобів (освіти, культури,

мистецтва) у процесі адаптації та інтеграції осіб із інвалідністю в суспільство та забезпечення їх рівними можливостями в усіх сферах життєдіяльності, то в Україні за останні десять років склалася достатня правова база. Так, Україна ратифікувала «Конвенцію про права осіб із інвалідністю», частина друга статті 4 якої вказує, що кожна держава-учасниця зобов'язується вживати всіх заходів для реалізації економічних, соціальних та культурних прав осіб з інвалідністю. А стаття 30 визначає права осіб із інвалідністю та доступ для них участі в культурному житті й дозвіллі, а також зобов'язує країн-учасниць забезпечувати участь осіб з інвалідністю в культурному житті, сприяти в проведенні ними дозвілля, відпочинку й заняття спортом [8]. Закон України «Про культуру» гарантує право доступу до культурних цінностей, культурної спадщини й культурних благ (стаття 6) для всіх громадян, а також на пільгових умовах, передбачених законодавством (стаття 8), для окремих категорій громадян, у тому числі й осіб з інвалідністю [5]. На виконання статті 8 Міністерство культури України підготувало також Наказ №43 від 30.01.2013 р. «Про реалізацію права соціально незахищених верств населення на відвідування підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства культури України, на пільгових умовах», який рекомендує визначити один день останнього тижня місяця днем безкоштовного відвідування. Щодо виконання останнього, то, як свідчить практика, деякі заклади виконують цей наказ із своїми «доповненнями»: наявності вільних місць (непроданих квитків), інформація про наявність чи відсутність вільних місць надається за 30 хв до початку вистави, можливість потрапити в залу аж на початку дійства, коли черговий адміністратор переконується, що вже ніхто не придбає квитка. Зрозуміло, що такі відвідувачі, особливо яких запрошували через соціальні служби, почувають себе приниженими, адже про наявність вільних місць можна попереджати хоча б за день.

Правові засади участі осіб з інвалідністю у соціальній і культурній та інших сферах життя суспільства визначає Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб із інвалідністю в Україні» [3], спрямовуючи відповідні органи і служби на створення для таких осіб «необхідних умов для вільного доступу й користування культурно-видовищними закладами ...» (стаття 34) «з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту» (стаття 4). Водночас наведений нами вище приклад свідчить, що закон порушується, оскільки належного контролю за його виконанням немає. Звісно, що таке ставлення не стимулює участь молоді з інвалідністю в культурному житті. З іншого боку, створення громадських молодіжних організацій із осіб з інвалідністю, які будуть підтримувати відповідні культурно-мистецькі ініціативи, може значно оптимізувати ситуацію, оскільки реалізовуватиметься принцип «Нічого без нас».

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» визнає задоволення духовних та дозвіллевих потреб важливою складовою реабілітації, а стаття 26 гарантує забезпечення необхідних технічних та інших засобів для цього [4]. Однак вивчення абзаців 2-10 вказаної статті свідчить, що засобів для творчості (фарби, пензлі, глина тощо) тут не передбачено. Крім того, у жодній зі статей закону не йде мова про соціально-культурні та творчі заходи чи про соціокультурну та творчу реабілітацію, не закладені їхні завдання і в інших складових реабілітаційного процесу та видах реабілітаційних заходів, визначених Законом. Водночас Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реабілітації інвалідів (щодо соціально-культурної та творчої реабілітації)» [12] був поданий у 2006 р. на розгляд Верховної Ради та прийнятий за основу 17.04.2007 р. У ньому запропоновано також статтю 1 після вісімнадцятої частини доповнити частиною такого змісту: «соціально-культурна та творча реабілітація – система заходів, спрямована на гармонійне розвинення особистості, її інтелектуального та творчого потенціалу засобами культури, заохочення людини до творчості, естетичне виховання людини, залучення її до української та світової культури» [12]. Однак у 2011 р. цей законопроект був знятий із обговорення, а жодна з пропозицій, представлених у ньому, не була включена в нову редакцію Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні».

Відповідно Закону України «Про соціальні послуги», особи з інвалідністю, як «громадяни, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги», можуть отримати соціально-педагогічні послуги, які передбачають «виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, ... дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо», та інформаційні послуги, зокрема щодо «розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань» (стаття 5) [6]. Водночас не зовсім зрозуміло, чому законодавець відніс вказані послуги до соціально-педагогічних, а не виокремив їх у категорію культурно-дозвіллевих.

Звернулися ми й до низки інших законодавчих актів, що стосуються реабілітації осіб з інвалідністю, у тому числі дітей і молоді. Лише в Постанові Кабміну №877 від 8.09.2005 р. «Про затвердження типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями» йде мова про те, що такий центр «організовує клуби за інтересами, проводить конкурси, фестивалі» [13]. Інші, вивчені нами документи, зокрема Наказ Мінсоцполітики України від №355 14.03.2018 р. «Деякі питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю», яким визначено зміни до

«Типового положення про центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю» [11], Постанови Кабінету Міністрів України № 757 від 23.05.2007 р. «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда» [14], №1686 від 08.12.2006 р. «Про затвердження державної типової програми реабілітації інвалідів» [15] не містять жодного положення про форми, методи, напрями, шляхи розвиток здібностей, інтересів, прилучення до культури чи мистецтва молодих людей з інвалідністю. Щодо Постанови Кабміну № 321 від 5.04.2012 р. «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю...» [16], то вказані в ній засоби стосуються здебільшого компенсації основних видів порушення функцій організму людини, які визначаються медико-соціальною експертизою (порушення функцій опорно-рухового апарату, слуху тощо), засобів для особистісного розвитку, у тому числі й творчого, тут не передбачено.

Завершуючи аналіз законодавчого забезпечення не можемо не звернутися до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», який, на нашу думку, повинен бути основним про роботі з вибраною нами віковою категорією, адже має забезпечувати «процес різнобічного включення молоді в життєдіяльність суспільства» [7]. У Законі є стаття 11, яка визнає право молоді на культурний розвиток, дозвілля й відпочинок. Водночас ні шляхи, ні засоби реалізації цього права з огляду на міру втрати здоров'я окремими категоріями молоді не окреслені. Немає й інших статей, які б стосувалися сприяння соціальному становленню та розвитку саме молоді з інвалідністю (за винятком статті 7. Праця молоді). Уважаємо, що в цьому напрямі Закон ще потребує значного доопрацювання.

Щодо наукового забезпечення використання соціокультурних засобів у роботі з молоддю з інвалідністю, то, як зазначають В.І. Миронюк, О.П. Романів, Б.Я. Надь, тут «відсутні чіткі схеми розробки, проведення заходів та моніторингу результатів проведеної роботи. Процес культурної реабілітації дітей-інвалідів проводиться їх родинами та на волонтерських засадах зусиллями персоналу спеціалізованих шкіл та громадських організацій» [9, с.41]. На підтвердження такої ситуації можна опертися на Національну доповідь «Про участь осіб з інвалідністю в культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку» (2015 р.), яку було підготовлено Міністерством культури України на виконання положень Конвенції ООН «Про права інвалідів». Зокрема, у доповіді зазначено, що саме забезпечення умов для безперешкодної участі людей з інвалідністю «у громадському й культурному житті, створення для них можливостей мистецької та інтелектуальної творчості, доступу до надбань культури й мистецтва становлять важливий складовий елемент успішного розвитку всього українського суспільства» [10, с. 4]. Однак, констатуємо наявність достатньої законодавчої бази для організації культурного й духовного розвитку осіб з інвалідністю, автори доповіді визнають, що низка запланованих дій із безперешкодного доступу залишаються проектами і планами у зв'язку із недостатністю фінансування, окремі напрями роботи реалізуються формально. Така ж ситуація і з комплексом заходів, що стосуються забезпечення культурно-дозвіллевих потреб молоді з інвалідністю. Окрім того, як зазначають автори доповіді, інформаційні матеріали надали не всі регіони України, а з трьох областей (Волинської, Закарпатської та Луганської) не надійшло ані офіційної інформації про забезпечення участі осіб з інвалідністю в культурному житті, ані анкет від громадських організацій [10, с.36]. На нашу думку, це може свідчити як про недостатній рівень розуміння всіх потреб осіб з інвалідністю на адміністративному рівні, так і про відсутність системної роботи в указаному напрямі.

Підсумовуючи вищезазначені положення, можемо констатувати, що, з одного боку, в Україні створена розвинена правова база для забезпечення участі молоді з інвалідністю в культурному житті, відпочинку та дозвіллі. З іншого боку, викладені норми часто мають декларативний характер, адже не встановлено конкретних гарантій та механізмів реалізації цих прав, пропонується поліпшити ситуацію з відвідуванням різних установ сфери культури (музеїв тощо), але не враховується реальний стан доступності окремих закладів, заходів, а також готовність їхніх працівників до модернізації своєї роботи з огляду на потреби осіб з інвалідністю. Окрім того, низка нормативних положень є суперечливими або недостатньо чітко прописаними, особливо, що стосується культурно-дозвіллевої та культурно-творчої діяльності молодих людей. Як правило, законодавець акцентує на освітній, професійній та фізкультурно-спортивній інтеграції, значення яких ми не заперечуємо, однак, вважаємо, що це не створює належних можливостей для повноцінного становлення молодої людини, обмежує залучення до найбільш доступної сфери самореалізації – через творчість.

Отже, можна констатувати, що в українських реаліях соціальної роботи з молоддю з інвалідністю соціокультурні засоби у формі анімаційної терапії, дозвіллевої, творчої та соціокультурної реабілітації, в основі яких лежить інтеграційний та реабілітаційний потенціал культури, творчості, мистецтва, застосовуються, однак на рівні аматорства, тобто без належного наукового й методичного обґрунтування; часто не визначена в цьому процесі й роль професійної підтримки (соціальних робітників, психологів, аніматорів та ін.). У практиці роботи реабілітаційних центрів для осіб з інвалідністю цей напрям активно впроваджується, хоча часто ототожнюється з дозвіллям та творчою самореалізацією. Ми до недоликів, виявлених авторами Національної доповіді Міністерства культури України «Про участь осіб з інвалідністю

в культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку» [10], можемо додати недостатню вмотивованість самих осіб з інвалідністю до участі в соціокультурних процесах. Мова йде про «створено», «забезпечено», «проведено» зі сторони держави, закладів культури тощо, однак не показано «суб'єктність» самих отримувачів – не вивчено ні інтереси та потреби самих осіб з інвалідністю, не виявлено запиту їх на окремі заходи чи послуги в соціальній сфері, сфері освіти та культури, не вивчено активність таких людей у запропонованих заходах і, відповідно, причини відмови від участі тощо.

Зважаючи на вищезазначене, переконані, що значущою методологічною основою принципів змін у роботі із соціально-незахищеними категоріями клієнтів може стати саме соціокультурна анімація. Соціокультурна анімація не лише дає доступ і можливість різним соціальним групам брати участь у суспільних процесах. Це в Україні здебільшого забезпечено. Вона «спонукає людей бути самодостатніми, ініціює і формує можливості для соціальної взаємодії, участі та неформального навчання, спонукає людей брати на себе відповідальність за себе і своє оточення». Вона не розглядає людей лише як «вставлених у їхній соціальний контекст». Тобто, соціокультурна анімація, як суспільний підхід та засіб практичної соціальної роботи, сприятиме не лише реабілітації особистості в кризових станах, зумовлених функціональними обмеженнями; не лише створить можливості для творчої самореалізації, а допоможе подоланню особистісних тенденцій до соціального відчуження, споживацтва, залежності, сприяючи активній та свідомій соціальній інтеграції молодих людей з інвалідністю в соціокультурне середовище, розширенню сфери самостійності у відносинах із середовищем на благо як самому індивіду, так і оточуючим його людям, які готові до повноцінних комунікацій у суспільстві.

Література

1. Ахиезер А.С. Россия: критика исторического опыта. (Социокультурная динамика России). Т. II. Теория и методология. Словарь / А. С. Ахиезер. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 1998. – 600 с.
2. Вржесневський, І.І. Соціокультурна інтеграція студентів з обмеженими фізичними можливостями засобами фізичної культури і виховання. Теорія Та Metodika Fizičnogo Vihovannâ, 2014, №(2), S.51-52. Retrieved from <https://tmfv.com.ua/journal/article/view/127>
3. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Редакція від 20.01.2018. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (5.01.19).
4. Закон Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні від 06.10.2005 № 2961-IV Редакція від 31.08.2018, підстава 2318-19. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2961-15/page> (5.01.19).
5. Закон України «Про культуру». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 24, ст.168(редакція від 04.11.2018 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (5.01.19).
6. Закон України «Про соціальні послуги» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст.358). Редакція від 07.01.2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (5.01.19).
7. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» Редакція від 04.11.2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (11.01.19).
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Редакція від 06.07.2016) http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (08.07.18).
9. Миронюк В.І. Окремі аспекти нормативно-правового забезпечення соціокультурної реабілітації дітей-інвалідів в Україні / Миронюк В.І., Романів О.П., Надь Б.Я. // Україна. Здоров'я нації. Матеріали учасників конференції. 2018. № 3/1 (51). С.41-42. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21547/1/41-42.pdf> (5.01.19).
10. Міністерство культури України. Участь осіб із інвалідністю в культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку: Національна доповідь. – Київ. – 2015. – 120 с. http://195.78.68.75/mcu/document/245064257/Nats_dopovid_uchast_osib_z_inval_v_kult_jitti.doc (5.01.19).
11. Наказ Мінсоцполітики України від 14.03.2018 № 355 «Деякі питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0401-18/paran11#n11> (08.07.18)
12. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реабілітації інвалідів (щодо соціально-культурної та творчої реабілітації)» (прийнято за основу 17.04.2007). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0PU00A.html (5.01.19).
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2005 р. №877 «Про затвердження типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями»; https://is.muni.cz/el/1441/jaro2015/SP_0002/um/50945627/51056873/culturalmodelofdisability.pdf (08.01.19).
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. N 757 «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-2007-%D0%BF> (08.07.18).
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2006 р. №1686 «Про затвердження державної типової програми реабілітації інвалідів»; Редакція від 23.07.2016 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF> (08.07.18).
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321 «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні засоби реабілітації, переліків таких засобів» (Редакція від 07.04.2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF> (08.07.18).
17. Холостова Е.И. Социальная работа с инвалидами: учеб. пособие / Е.И. Холостова. – М.: Дашков и К., 2010. – 240 с.

18. Devlieger P. J. Generating a cultural model of disability / Patrick J. Devlieger // Materials of 19-th Congress of the European Federation of Associations of Teachers of the Deaf (FEAPDA), October 14-16, 2005. – P.2-15

References

1. Ahiezer A.S. Rossiya: kritika istoricheskogo opyta. (Sociokul'turnaja dinamika Rossii). T. II. Teoriya i metodologija. Slovar'. / Aleksandr Samojlovich Ahiezer. – Novosibirsk: Sibirskij hronograf, 1998, 600 s.
2. Vrzhesnevskiy, I.I. Sotsiokulturna intehratsiia studentiv z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy zasobamy fizychnoi kul'tury i vykhovannia. Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ, 2014, # (2), S.51-52. Retrieved from <https://tmfv.com.ua/journal/article/view/127>
3. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsialnoi zakhshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini». Redaktsiia vid 20.01.2018. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (5.01.19).
4. Zakon Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini vid 06.10.2005 # 2961-IV Redaktsiia vid 31.08.2018, pidstava 2318-19. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2961-15/page> (5.01.19).
5. Zakon Ukrainy «Pro kulturuv». Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2011, # 24, st.168 (redaktsiia vid 04.11.2018 r.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (5.01.19).
6. Zakon Ukrainy «Pro sotsialni posluhy» (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2003, # 45, st.358). Redaktsiia vid 07.01.2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (5.01.19).
7. Zakon Ukrainy «Pro spryannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini» Redaktsiia vid 04.11.2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (11.01.19).
8. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu (Redaktsiia vid 06.07.2016) http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (08.07.18).
9. Myroniuk V.I. Okremi aspekty normatyvno-pravovoho zabezpechennia sotsiokulturnoi reabilitatsii ditei-invalidiv v Ukraini / Myroniuk V.I., Romaniv O.P., Nad B.Ya. // Ukraina. Zdorovia natsii. Materialy uchasnykiv konferentsii. 2018. # 3/1 (51). S.41-42. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21547/1/41-42.pdf> (5.01.19).
10. Ministerstvo kul'tury Ukrainy. Uchast osib iz invalidnistiu v kulturnomu zhytti, provedenni dozvillia y vidpochynku: Natsionalna dopovid. – Kyiv. – 2015. – 120 s. http://195.78.68.75/mcu/document/245064257/Nats_dopovid_uchast_osib_z_inval_v_kult_jitti.doc (5.01.19).
11. Nakaz Minsotspolityky Ukrainy vid 14.03.2018 # 355 «Deiaki pytannia kompleksnoi reabilitatsii osib z invalidnistiu» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0401-18/paran11#n11> (08.07.18)
12. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo reabilitatsii invalidiv (shchodo sotsialno-kulturnoi ta tvorchoi reabilitatsii)» (pryiniato za osnovu 17.04.2007). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0PU00A.html (5.01.19).
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 veresnia 2005 r. #877 «Pro zatverdzhennia tipovoho polozhennia pro tsentr sotsialno-psycholohichnoi reabilitatsii ditei ta molodi z funktsionalnymy obmezheniamy»; https://is.muni.cz/el/1441/jaro2015/SP_0002/um/50945627/51056873/culturalmodelofdisability.pdf (08.01.19).
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 travnia 2007 r. N 757 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro indyvidualnu prohramu reabilitatsii invalida» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-2007-%D0%BF> (08.07.18).
15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.12.2006 r. #1686 «Pro zatverdzhennia derzhavnoi tipovoi prohramy reabilitatsii invalidiv»; Redaktsiia vid 23.07.2016 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF> (08.07.18).
16. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 kvitnia 2012 r. # 321 «Pro zatverdzhennia Poriadku zabezpechennia tekhnichnymy ta inshymy zasobamy reabilitatsii osib z invalidnistiu, ditei z invalidnistiu ta inshykh okremykh katehoriï naselennia i vyplaty hroshovoi kompensatsii vartosti za samostiino prydbani tekhnichni zasoby reabilitatsii, perelikiv takykh zasobiv» (Redaktsiia vid 07.04.2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF> (08.07.18).
17. Holostova E.I. Social'naja rabota s invalidami: ucheb. posobie / E.I. Holostova. – M.: Dashkov i K., 2010. – 240 s.
18. Devlieger P. J. Generating a cultural model of disability / Patrick J. Devlieger // Materials of 19-th Congress of the European Federation of Associations of Teachers of the Deaf (FEAPDA), October 14-16, 2005. – P.2-15

УДК 37.06-057.875(560)

DOI 10.31652/2415-7872-2020-63-184-189

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ТУРЕЦЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ТА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

А. В. Чернякова, orcid.org/0000-0002-4076-4377

Н. А. Пилипенко-Фріцак, orcid.org/0000-0002-5261-582X

У статті наводиться аналіз особливостей адаптації іноземних студентів із Туреччини в соціумі та в освітньому процесі в умовах інтернаціоналізації освіти в сумському виші. Висвітлено зміст та сутність поняття